ФЕРБЕЛЬ

Попоїли і випили так, як на празнику годиться. І ще лишилося стільки страви, що можна було двадцять осіб нагодувати. Потім надимили тютюном так, що в хаті стала осіння мряка. Одні допивали ще чорну каву, другі кінчили пиво або вино, треті вже дякували господареві й господині,— наставала хвилина звичайна на празниках у священиків, коли ніхто не знає, що далі робити. Але се лиш так здається.

По хвилині ціле товариство вже знало, що робити. Кільканадцять старших осіб пішло в карти грати,— столики, свічки, папіроси, чарки, вино і карти вже ждали на грачів; а молодь вийшла у сад погуляти, поспівати та пожартувати.

За тими молодими, окремо і трохи здалека, мовби до них не належав, вийшов суддя Євген Волинський, ідеал матерів, що мали доньки, мрія панночок, що хотіли віддаватися — що ж з того? коли притім такий завзятий кавалер, що на нього майже не було надії.

Вже зі злості говорив дехто, що він картяр і довгів має по вуха, проте не було празника, на котрий його не запрошували би з містечка, все в надії, що чей хлопчисько надумається і опам'ятається.

Він зайшов у сад і очима знавця подивився на молоде товариство. Були тут дві учениці з вищої гімназії, обі доньки господаря, були ще дві їх товаришки з сусідства, також студентки,— всі чотири курили папіроси на знак того, що вони діти 20-го століття і далеко більше вчені, ніж їх матері та бабусі; були два богослови, дуже добрі співаки і по-мужицьки солодко-чемні, але неповоротні, як слони, були і три тонконогі гімназисти з фаворитами — всі п'ять не курили тютюну на знак своєї вищості від дівчат; був ще й менший "нарибок", що бігав по саду та зводив незвичайний крик.

Суддя Волинський глянув на се товариство і, хоч відразу зміркував, що він у ньому був би найважнішою особою, не прилучився до нього, лише завернув без вагання до хати.

Тут старий декан привітав його радісними словами:

— А! Добре, що ви прийшли! Нам бракує одного до преферанса.

— Дайте йому спокій! — промовив батько одної з дівчат у саду.— Нехай собі йде між молодих! Що він між нами, старими, має робити?

— Ех, отче, я вже не молодий! — замітив суддя з тим удаваним жалем кавалерів, котрі знають, що ще їх ніхто не зачислить до старих.

— Сідайте! — приказав рішуче декан.— Шкода часу! Судді вже не випадає якогось дурного "пташка" бавитися з дітьми.

— І я тої думки,— повторив суддя,— не тому, що "не випадає", лише тому, що всі ті цензури, пташки, збирання меду, забави в квіти і т. п. страшно глупі.

— Тепер уже дівчата так не бавляться,— замітив батько доньки в саду, мішаючи карти.— Тепер про що хоч говори з ними! Вчені!

— Але борщу зварити не вміють,— додав злобно декан.— Ну, зачинаймо!

Почався преферанс. Грали його зо дві години, аж знудилося всім. У комнаті при трьох столиках (при однім грали й пані) тільки й чути було: пас, сім перших, просте три, контра, ре, мізерка, іду, прошу о три карти, я забила адутом, маю чотири леви, рабую...

Підвечір дехто від'їхав, але більша частина товариства лишилася. Молодь почала танцювати при грамофоні, а картярі примістилися при двох столиках, але вже замість нудного преферанса та лябета грали фербля. До самої вечері лунали у комнаті слова: візо, три рази, два пси, Mäusel, десять ліпше, око, двадцять дев'ять, триста око, Kunststück 1 і т. п. Дівчата кілька разів заглядали до сеї кімнати, дивилися на пана суддю і на купку грошей, що лежала перед ним, та й верталися до богословів і гімназистів. А пан суддя грав спокійно, вираховано, майже байдуже, проте завзято і з охотою. Для його нервів уже справді не "пташка" тре-

' Фокус (нім.).

ба було, тільки такої гри, як фербель, що давала потіху, і страх, і надію — разом се дике вдоволення, за яким пропадають картярі.

Вечеря забрала картярам зо дві години дорогого часу. Зате, щоб наздогнати втрату, потім ставки при ферблю підвищилися, і на двох столиках пересувалися купки грошей, які разом з наріканням на тяжкі часи могли дивувати непривичного чоловіка. Година такої гри вистала, щоб кількох священиків від'їхало додому "сполоканих чисто".

Лишився тільки один столик з грачами, які встоялися в боротьбі, між ними й Волинський. Щоби ніхто потім не мав до нього жалю, він на чотири години наперед заповів, що точно о 5 годині рано перестане грати і від'їде, бо о 9 год. має судові розправи. Всі згодилися на се, бо були пресвід-чені, що й самі роз'їдуться скорше.

Тим часом уже в сусідніх кімнатах стало тихо, уже молодь роз'їхалася і змучені доматори та слуги спали, вже й літнє сонце зійшло, а картярі не вставали від столика, тільки сиділи, як пугачі, з підпухлими очима, невиспані і втомлені, та кидали по черзі карти на стіл.

— Ще півгодини і я їду! — заповідав наперед суддя.

Минуло півгодини, і він справді встав, попрощався і від'їхав. Чотирьох грачів лишилося ще при столику, між ними й старий декан, котрий один тримався ще найжва-віше, мовби тільки що встав зі сну.

Дома у містечку суддя висипав у столик три великі жмені паперових, срібних та нікелевих грошей, замкнув шухляду, приказав своєму лакеєві, щоби збудив його о восьмій годині, і поклався на годинку спати. Призвичаєний до нічних гулянок, він видумав собі, як часто хвалився, метод прискореного спання, так що йому година-дві спочинку заступали цілу ніч.

О восьмій годині він встав досить бадьорий, вмився, випив каву, перечислив гроші у столику (було звиш двісті корон) і пішов до своєї роботи в суд. Перша справа, про яку прочитав в актах, вразила його спочатку немило, потім викликала на уста усміх, далі застановила на хвилинку — так, що він майже не завважив, як перед ним станули чотири парубки і жандарм. Сей жандарм, що мав тепер свідчити, прискаржив перед кількома тижнями парубків, що грали фербля, забрав їм карти і 46 сотиків — карти були в актах — і нині вони мали відповідати перед судом за газардову гру.

Суддя подивився на парубків і почав їх випитувати, хто вони. На вдивовижу довідався, що всі вони з села, де ще перед кількома годинами він сам грав фербля на празнику. Один був навіть фірманом у священика — парубок бувалий, що два роки сидів "у Пруса" на зарібках, другий війтів син, що ходив рік до гімназії і покинув її вже давно, третій парубок з двора, а четвертий "урльопник", що недавно вернув з війська.

— Ти служиш у священика?

— Так! — відповів фірман.

— Давно?

— Вже з рік.

— То ти фербля граєш з другими? Не знаєш, що за се карають?

— Ми не грали фербля, тільки візка по грейцару.

Інші парубки повторили те саме. Свідок-жандарм оповів, що підглянув вікном, як сі парубки грали. Кождий з них мав по чотири карти в руках і чути було слова, по котрих він пізнав, що грали фербля. Він зайшов у хату і забрав карти та гроші.

— Чи вікно було відчинене, коли ви слухали?

— Ні.

Встав заступник прокурора і зажадав рішуче покарання обжалованих, бо нема сумніву, що вони грали фербля. Але суддя сьогодня не вірив так на слово жандармові і задумався на хвилину. Погладив собі, мовби з клопоту, чуприну, потім взяв карти в руки, вийняв аса, короля, даму-кер і десятку трефову, подержав їх хвилину в руці, а потім показав фірманові священика.

— Що то є?

— Триста з оком! — відповів фірман з радістю, мовби хотів похвалитися своїми відомостями. Суддя з видимою лютістю кинув картами об стіл і заворкотів щось незрозуміло. Але по хвилині був уже спокійний і знову з карт вийняв три дами і трефового хлопця та показав війтовому синові:

— А се що?

— А се кунштук, прошу пана сендзі.

— Н-ну! — вимовив суддя сердито під носом, стримуючи тим способом якісь інші слова.— Чого ж ти один з другим не признаєшся до фербля, коли знаєш його грати?

Парубки мовчали і суддя замовк. В душі був він лютий на їх глупоту: замість не признаватися, ще й хваляться, що знають фербля. За сю глупоту не мине їх кара!

— Я бачу,— промовив він знову,— що ви грали фербля. Тут ви не викрутитеся. Розумієте сю гру, отже, грали! Признавайтеся! Кажи ти!

— Та ми направду грали фербля,— признався перший фірмам.

— Що ж? Се вільно. Можна панам, можна і нам. От у нашого єгомостя сеї ночі грали фербля. Я сам бачив. Та й пан...

"Певно, скаже, що й я грав",— блискавкою мигнула думка в голові судді, і він, щоби фірманові перебити бесіду, вдарив кулаком об стіл та скрикнув грізно:

— І панам не вільно, і хлопам не вільно! Але пани хоч мають гроші, а хлоп украде курку, забере покладки з гнізда або зробить яку іншу шкоду, аби заграти собі в карти,— і для того хлопові більше не вільно, як панові. Розумієш? Ти мене не вчи!

Сим "хлопським" доказом суддя дійсно замкнув рот фірманові і іншим парубкам, і вони вже тепер признавалися за порядком до фербля та ждали на засуд.

Суддя Волинський не мав уже чого сумніватися, але заки видав засуд, ще добру хвилину зовсім без потреби перекидав акти, сердився на писаря, заглядав у вікно — і тільки потім встав і засудив кождого парубка на десять корон кари з заміною на два дні арешту.

Парубки вийшли помалу з комнати, трохи здивовані, трохи зажурені, і всі, крім війтового сина, укладали собі вже в голові, що не заплатять кари, тільки, очевидно, відсидять в арешті.

А суддя Волинський по сій справі цілий день був сердитий і в душі зарікався грати фербля аж до найближчої нагоди... Двісті корон пішки не ходять...

1912